

ΤΟ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΦΗΓΗΜΑ ΚΑΙ Η ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ*

Ανδρέας Θεοφάνους

Η ηθική υπεροχή είναι μαζί με τη στρατιωτική δύναμη καθώς και την οικονομία (με την ευρύτερη έννοια του όρου), τρεις από τους βασικούς συντελεστές ισχύος στις διεθνείς σχέσεις και το διεθνές περιβάλλον. Στον τομέα αυτό όπου είχε ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα η Κυπριακή Δημοκρατία, η τουρκική πλευρά αποκόμισε κέρδος μετά το Σχέδιο Ανάν σε αρκετά σημεία. Και τούτο ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, της απουσίας ενός ολοκληρωμένου και κοινού αφηγήματος από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Το ζητούμενο είναι η πλήρης αποκατάσταση της ηθικής υπεροχής της Κυπριακής Δημοκρατίας ως απαραίτητης, αν και όχι επαρκούς, προϋπόθεσης για δικαίωση.

Η τουρκική «αφηγηματική επεξήγηση» και εμείς

Ένας από τους πυλώνες στους οποίους η Κυπριακή Δημοκρατία στηρίχθηκε μετά την εισβολή του 1974 και την κατοχή ήταν η ηθική υπεροχή. Προβαλλόταν, μεταξύ άλλων, η θέση ότι η Τουρκία είχε διαπράξει εγκληματικές πράξεις στην Κύπρο και ότι έπρεπε να τερματισθεί η κατοχή και να αποκατασταθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι βασικές ελευθερίες όλων των πολιτών.

Η Τουρκία, πέρα από τη στρατιωτική της υπεροχή, έχει επιχειρήσει συστηματικά να διαφοροποιήσει αντιλήψεις, προωθώντας τη δική της «αφηγηματική επεξήγηση» («narrative»). Είναι σημαντικό να αξιολογηθεί η «αφηγηματική επεξήγηση» της Τουρκίας (the Turkish «narrative») που έχει ως ακολούθως:

«Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1963-1964 οι Τουρκοκύπριοι εκδιώχθηκαν από την Κυπριακή Δημοκρατία και ως εκ τούτου κατελύθη το νόμιμο κράτος. Έκτοτε η Κυπριακή Δημοκρατία είναι εκλιπούσα, καθώς την εξουσία ασκεί μονομερώς η Ελληνοκυπριακή Διοίκηση.

* Το άρθρο αυτό αποτελεί μέρος του Κειμένου Πολιτικής με τίτλο «ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΤΥΠΗ ΠΕΝΤΑΜΕΡΗ - Η Πρόταση για ένα Φυσιολογικό Κράτος» το οποίο κατέθεσα στις 29 Ιουνίου 2021.

Ο Καθηγητής Ανδρέας Θεοφάνους είναι Πρόεδρος του Κυπριακού Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων καθώς και του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών και Διακυβέρνησης του Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

Το 1974 μετά από το πραξικόπημα της Χούντας των Αθηνών το οποίο ανέτρεψε τον Πρόεδρο Μακάριο, η Τουρκία επενέβη με βάση τη συναφή πρόνοια του άρθρου 4,2 του Συντάγματος με στόχο την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης, την προστασία της τουρκοκυπριακής κοινότητας και την αποτροπή της προσάρτησης της Κύπρου από την Ελλάδα. Η ειρηνευτική τουρκική επιχείρηση στην Κύπρο συνέβαλε, επίσης, στην αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Έκτοτε στο νησί υπάρχει ειρήνη.

Η Τουρκία προσπάθησε κατ' επανάληψιν να συμβάλει στη λύση του Κυπριακού αλλά αυτό δεν κατέστη δυνατό λόγω της αδιαλλαξίας των Ελληνοκυπρίων. Το 2004 ήταν μια κορυφαία στιγμή όπου η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι είπαν ναι σε ένα ισοζυγισμένο σχέδιο του ΓΓ του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, και οι Ελληνοκύπριοι το απέρριψαν διότι δεν ήθελαν και δεν θέλουν να μοιραστούν την εξουσία, τον πλούτο και τα οφέλη της συμμετοχής στην ΕΕ μαζί με τους Τουρκοκύπριους. Αλλά και μεταγενέστερα υπήρξαν ευκαιρίες επίλυσης του Κυπριακού με κορυφαίο γεγονός την πρωτοβουλία που κατέληξε σε αποτυχία στο Κρανς Μοντάνα αρχές Ιουλίου του 2017 εξ υπαιτιότητας της ελληνοκυπριακής πλευράς. Η ουσία του Κυπριακού είναι ότι οι Τουρκοκύπριοι βρίσκονται σε απομόνωση και η Τουρκία αδικώς κατηγορείται και αντιμετωπίζει προβλήματα και προσκόμματα σε σχέση με την ενταξιακή της πορεία».

Η τουρκική «αφηγηματική επεξήγηση» είναι γεμάτη από παραπλανητικές ανακρίβειες. Η ουσία, όμως, είναι ότι αυτό είναι ένα κεντρικό μήνυμα το οποίο επηρεάζει αρκετά κέντρα αποφάσεων σε διάφορες χώρες. Δυστυχώς το τουρκικό αφήγημα βρίσκει θετικούς αποδέκτες ακόμα και σε Κύπρο και σε Ελλάδα.

Η Τουρκία επενδύει εκατομμύρια δολάρια σε πανεπιστημιακές έδρες, κέντρα αποφάσεων, δεξαμενές σκέψης, μέσα μαζικής επικοινωνίας και σε ανθρώπους. Και έχει πετύχει σήμερα μία ουσιαστική διαφοροποίηση των «παραστάσεων». Ακόμα και στην κατεχόμενη Κύπρο η Τουρκία έχει επενδύσει σε πανεπιστήμια καθώς και κάποιες δεξαμενές σκέψης. Αντίθετα η Κυπριακή Δημοκρατία ακολουθεί μία απηρχαιωμένη πολιτική «διαφώτισης» που κάθε άλλο από διαφωτιστική είναι. Ούτε έχει δώσει την απαιτούμενη στήριξη είτε σε ξένα είτε σε ντόπια συναφή ιδρύματα.

Δεν πρέπει λοιπόν να εκπλήττει ότι κατ' ουσίαν δεν υπάρχει ελληνοκυπριακή «αφηγηματική επεξήγηση»/narrative. Αντί τούτου αν ανατρέξει κανείς στα ελληνοκυπριακά ΜΜΕ προκύπτει το συμπέρασμα ότι στην καλύτερη περίπτωση υφίσταται μία ιδεολογική σύγχυση και στη χειρότερη περίπτωση αντιφατικά συναισθήματα υπεροχής, ηττοπάθειας αλλά και ενοχής. Αποτελεί κατάντημα ότι

ένα μέρος των πολιτικών δυνάμεων και της κοινωνίας θεωρεί ότι το Κυπριακό εξακολουθεί να είναι άλυτο ως αποτέλεσμα δικών μας ευθυνών. Η Κυπριακή Δημοκρατία παρά το γεγονός ότι εντάχθηκε στην ΕΕ δεν λειτουργεί με αυτοπεποίθηση ενώ το υφιστάμενο κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό σύστημα δεν βασίζεται πάνω σε στέρεες βάσεις.

Η οφειλόμενη «αφηγηματική επεξήγηση» της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ως αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων η ηθική υπεροχή της Κυπριακής Δημοκρατίας διαβρώθηκε, ενώ ταυτόχρονα η τουρκική «αφηγηματική επεξήγηση» προώθησε αποτελεσματικά τις δικές της πολύ συγκεκριμένες θέσεις. Δύο βασικοί λόγοι για την ανεπάρκεια της «αφηγηματικής επεξήγησης» της ελληνοκυπριακής πλευράς εξακολουθούν να είναι αφ' ενός η έλλειψη στρατηγικής και οράματος και αφ' ετέρου η μεγάλη σύγχυση. Ούτως ή άλλως, μία διάσταση της αφηγηματικής επεξήγησης της Κυπριακής Δημοκρατίας θα μπορούσε να έχει ως ακολούθως:

«Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1963-1964, η τουρκοκυπριακή ηγεσία σε συνεργασία με την Τουρκία προσπάθησαν να αποσταθεροποιήσουν το νεοσύστατο κράτος χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα, μεταξύ των οποίων και η βία. Η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι στασιαστές δεν πέτυχαν τους στόχους τους. Το κράτος συνέχισε να λειτουργεί νόμιμα βάσει του Δικαίου της Ανάγκης και του Διεθνούς Δικαίου. Η εξέλιξη αυτή επικυρώθηκε από το Ψήφισμα 186 στις 4 Μαρτίου του 1964 από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Όταν η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου 1974 εκμεταλλευόμενη την ευκαιρία που δημιουργήσε η ανατροπή του Προέδρου Μακαρίου από την αμερικανοκίνητη Χούντα των Αθηνών, προέβαλε τη θέση ότι η επέμβαση είχε ως στόχο την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης και την προστασία της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Στις 23 Ιουλίου η Χούντα κατέρρευσε, όπως επίσης και η πραξικοπηματική κυβέρνηση στη Λευκωσία. Ο Γ. Κληρίδης ανέλαβε καθήκοντα Προεδρεύοντος, αποκαθιστώντας τη συνταγματική τάξη, και εισηγήθηκε την επιστροφή στο Σύνταγμα του 1960. Η Τουρκία απέρριψε την πρόταση συνεχίζοντας την παραβίαση της εκεχειρίας για κατάπαυση του πυρός. Στις 14 Αυγούστου εξαπέλυσε νέα επίθεση η οποία κατέληξε στις 16 του ίδιου μηνός με την κατάληψη του 37% του εδάφους της Κύπρου. Υπογραμμίζεται ότι λίγο πριν το πραξικόπημα είχε ολοκληρωθεί πλαίσιο συμφωνίας στη βάση ενός ενιαίου κράτους, με στοιχεία τοπικής και κοινοτικής αυτονομίας σε θέματα χαμηλής πολιτικής, με τη συμβολή των δύο συνταγματολόγων Μ. Δεκλερής και Ο. Αλτικαστή από την Ελλάδα και την Τουρκία

αντίστοιχα. Το κείμενο θα παρουσιαζόταν στους δύο συνομιλητές, Γ. Κληρίδη και Ρ. Ντενκτάς, στις 16 Ιουλίου, 1974 για έγκριση.

Η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία με στόχο την ανατροπή των κατοχικών δεδομένων δέχθηκε ως ύστατο οδυνηρό συμβιβασμό τη διπεριφερειακή δικοινοτική ομοσπονδία το 1977 η οποία όμως ερμηνεύθηκε διαφορετικά από τις δύο πλευρές. Η ελληνοκυπριακή ερμηνεία ήταν ότι θα υπήρχε μία ισχυρή κεντρική κυβέρνηση και ότι οι γεωγραφικές ζώνες θα είχαν τη μορφή περιφερειών. Το δικαίωμα επιστροφής όλων των προσφύγων καθώς και οι τρεις βασικές ελευθερίες εθεωρούντο αδιαπραγμάτευτες. Αντίθετα, όμως, οι θέσεις της τουρκο(κυπριακής) πλευράς εστιάζονταν σε μια χαλαρή συνομοσπονδία.

Στην πορεία του χρόνου η μία ελληνοκυπριακή υποχώρηση χάριν της λύσης ακολουθούσε την άλλη αλλά η λύση δεν ερχόταν. Όταν τελικά η κατάληξη ήταν το Σχέδιο Ανάν, οι Ελληνοκύπριοι το απέρριψαν με μεγάλη πλειοψηφία (75,8%) καθ' ότι έκριναν ότι τυχόν υλοποίησή του δεν θα έλυσε το Κυπριακό αλλά, αντίθετα, θα επιδείνωνε την υφιστάμενη κατάσταση.

Η τουρκική πολιτική του εποικισμού, του σφετερισμού ελληνοκυπριακών περιουσιών, η μη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας και του δικαιώματος ύπαρξής της, η προσπάθεια νομιμοποίησης του εθνικού ξεκαθαρίσματος (βλέπε αυστηρή διζωνικότητα), η εμμονή σε συνέχιση των εγγυήσεων και η διοχέτευση παράνομων μεταναστών από την Τουρκία και τα κατεχόμενα στις ελεύθερες περιοχές αποτελούν στοιχεία τα οποία υποδεικνύουν ότι η τουρκική πολιτική στην Κύπρο είναι ηγεμονική και επεκτατική. Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι η Τουρκία χρησιμοποιεί την τουρκοκυπριακή μειονοτική κοινότητα όπως έπραξε η Ναζιστική Γερμανία με τους Γερμανόφωνους στη Σουδεντία λίγο πριν από την έναρξη του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου για να καταλάβει την Τσεχοσλοβακία.

Η λύση του Κυπριακού δεν μπορεί να εδράζεται στα αποτελέσματα της κατοχής και της επεκτατικής πολιτικής της Τουρκίας. Αντίθετα ενώ θα λαμβάνει σοβαρά υπ' όψιν τα ιστορικά δεδομένα θα πρέπει να στηρίζεται στις ανάγκες του παρόντος και του μέλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό η λύση μπορεί να εξευρεθεί με βάση το Σύνταγμα του 1960 και την αναθεώρησή του καθώς και του ευρωπαϊκού αξιακού συστήματος. Μεταξύ των βασικών πυλώνων της συνταγματικής αναθεώρησης θα

είναι η απαλλαγή από τις εγγυήσεις ή τουλάχιστον η διαφοροποίηση του συστήματος εγγυήσεων, ο σεβασμός των κοινοτήτων και η ισοτιμία των πολιτών, και η προώθηση κοινών θεσμών. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να υφίσταται ένα ελάχιστο κοινό αξιακό σύστημα.

Μια τέτοια λύση θα διασφαλίσει τα δικαιώματα όλων των πολιτών και παράλληλα θα μετατρέψει την Κύπρο σε χώρα κεφάλαιο για την ΕΕ και τη διεθνή κοινότητα γενικότερα. Μεταξύ άλλων, θα συμβάλει στην προώθηση ενός αξιακού συστήματος στην ευρύτερη περιοχή το οποίο θα περιλαμβάνει την ειρηνική συνύπαρξη, τη συμφιλίωση, τη δημοκρατία και τη βιώσιμη ανάπτυξη».

Αξιοποιώντας την προτεινόμενη «αφηγηματική επεξήγηση» η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να προχωρήσει σοβαρά, σταθερά, με αυτοπεποίθηση και να έχει στόχους που να εμπνέουν τον λαό της και να πείθουν τους εταίρους της.